

Kapitola první

Úvod

Smysluplný život

Nestačí být pracovitý; to jsou i mravenci.
Otázka je, v čem ta pracovitost spočívá?

HENRY DAVID THOREAU

Rachel Beckwithová by to nepřiznala, ale její deváté narozeniny ji trochu zklamaly. Coby dívka z předměstí Seattlu předtím zažila šok, když si v kostele vyslechla přednášku o lidech z různých končin světa, kterým chybí čistá voda. Proto místo o narozeninové dárky požádala své příbuzné a kamarády, aby přispěli charitativní organizaci s názvem *charity:water*, která v chudých vesnicích po celém světě hloubí studny. Rachel si vytkla za cíl vybrat na své narozeniny 300 dolarů. Příspěvky, které se scházely, bedlivě sledovala na své narozeninové stránce na webu *charity:water*.

Všimla si, že příležitost vybrat prostřednictvím této stránky peníze pro potřebné žijící na druhém konci světa využívají opravdu nejrozličnější lidé. Například Liz a Kirk Wardovi se coby čerství novomanželé rozhodli přes tuto stránku vybírat příspěvky místo svatebních darů. Ezra Magaram zde vybral 5804 dolarů, dvakrát víc, než si stanovil za cíl, na oslavu obřadu *bar micva*, kdy se v židovské náboženské tradici stává z chlapce muž. Frank a Megan Dannaovi si u příležitosti narození své dcery Emmy otevřeli na webu *charity:water* stránku, na které se sešlo 735 dolarů. Timmy Ho se na rok vzdal alkoholu a vybral 1306 dolarů. Erica Hannaová v projekt, při němž

vydělávala peníze na studnu, proměnila svůj boj s nadváhou. Rachel s nadšením sledovala, jak všichni tito lidé s takovým úspěchem vybírají peníze, jenže její vlastní narozeninová kampaň dopadla poněkud neslavně. Vybrala pouze 220 dolarů, což bylo mnohem méně, než si vytyčila.

Rachel, s podporou své rodiny, už dříve vykazovala touhu vracet. Když jí bylo pět, učila se ve škole o organizaci s názvem Lokýnky lásky (Locks of Love), která s použitím darovaných vlasů vyrábí paruky pro děti, které o své vlasy přišly vinou rakoviny nebo jiných nemocí. Rachel rodiče poprosila, aby jí její dlouhé vlasy ostříhali a poslali je Lokýnkám lásky. „Stříhala se vlastně poprvé, takže měla vlasy hodně dlouhé, ale říkala, že chce pomoci dětem s rakovinou,“ vzpomíná její matka Samantha Paulová. Po ostříhání Rachel oznámila, že si nechá vlasy opět narůst a za pár let je znovu daruje Lokýnkám lásky. A přesně to i udělala. Uvědomila si, že dávání jí nesmírně uspokojuje, a díky tomu pak s velkou chutí založila svou narozeninovou sbírku na webu charity:water. Velice ji však ubíjelo, když se plna nadějí přihlašovala k internetu, aby se podívala, jak to vypadá na její narozeninové stránce, a viděla, že vybraná částka se nemění a ani se neblíží k stanovenému cíli.

Poté, necelých šest týdnů po Racheliných devátých narozeninách, došlo k tragédii. Dívka jela s rodinou po dálnici, když do sebe nbourala dvě nákladní auta. Z jednoho se na vozovku vysypaly kmeny a způsobily hromadnou havárii dalších třinácti aut. Auto Beckwithových skončilo přímo uprostřed, a ačkoliv ostatní cestující ve voze nedošli žádné velké újmy, Rachel utrpěla kritické zranění. Během několika následujících dní přátelé a členové církevního sboru utěšovali její příbuzné a modlili se za Rachelino uzdravení, a přitom se pokusili svou solidaritu projevit i hmatatelnějším způsobem. Vzpomněli si na Rachelinu narozeninovou kampaň za čistou vodu a začali přispívat na webovou stránku, kterou Rachel za tímto účelem vybrala. Příspěvky překonaly 300 dolarů, cíl, který si Rachel původně stanovila, a poté i hranici 1000 dolarů. Zatímco malá Rachel bojovala na nemocničním lůžku o život a všichni se cítili bezmocní, příspěvky dosáhly mety 5000 dolarů a poté i 10 000. Nejbližší příbuzní shromáždění u Racheliny postele jí brzy mohli pošeptat – aniž tušili, zda je v kómatu vůbec slyší –, že zaznamenala nový rekord a vybrala víc než 47 544 dolarů, které v den svých narozenin získal pro

Ke svým devátým narozeninám si Rachel Beckwithová stanovila cíl vybrat 300 dolarů, aby pomohla prostřednictvím projektu charity:water vyhloubit studnu.

charity:water Justin Bieber. „Myslím, že do něj byla tajně zamilovaná, ale nikdy by to nepřiznala,“ svěčila se Samantha Paulová. „Myslím, že by byla v sedmém nebi.“

Ukázalo se, že Rachelin stav se už nikdy nezlepší, a rodina učinila bolestné rozhodnutí a nechala dívku odpojit od přístrojů. Rachel zemřela obklopena milující rodinou a obestřena stále sílící legendou o své poslední dobročinné sbírce. Lidé z celého světa, dojata Rachelinou velkodušností, na stránce přispívali často po symbolických devíti dolarech.

Jedna pětiletá holčička přispěla 2,27 dolary, celým obsahem svého prasátka. Samantha Paulová o snu své dcery dál přesvědčivě hovořila, čímž vyvolala další vlny šířící se sociálními médii, takže vybrané příspěvky záhy překonaly hranici 100 000 dolarů a poté i 500 000. Nakonec se při Rachelině kampani vybralo 1 265 823 dolarů – což zajistilo čistou vodu pro 37 000 lidí. Sociální sítě dokázaly proměnit tragédii i v něco nesmírně pozitivního, v oslavu Rachelina života a hodnot, které na druhém konci světa mohou zachraňovat dětské životy a zlepšovat zdravotní stav dětí. Rok po Rachelině smrti se Samantha vydala do Afriky a s úžasem sledovala, jaký dopad mělo snažení její dcerky na spoustu etiopských vesnic.

Pro matku samozřejmě neexistuje lék, který by zažehnal bolest ze ztráty devítileté dcery. Ale Samanthu Paulovou potěšilo, když viděla,

čeho její dcera dosáhla, a dojalo ji, že vesničané jsou radostí bez sebe z čisté vody a zároveň hluboce soucítí s její tragédií. Hlubební studní sice nemohlo zahnat žal, ale dokázalo ho proměnit v něco přinejmenším hořkosladkého, vyvolalo vlny zájmu k připomínce tragédie, která jinak působila nesnesitelně nesmyslně. „Občas to pro mě bylo až moc,“ vzpomíná Samantha. „Mluvila jsem se ženou, která měla vlastní děti, a ta měla tvář zalitou slzami. Byla opravdu dojatá a vděčná za to, co Rachel chtěla. Řekla mi, že svým dětem Rachel dává za příklad lásky a nezištnosti. Tihle lidé mají mnohem méně, než kolik měla Rachel, a vědomí, že se jim Rachel také dává za příklad nezištnosti a bezpodmínečné lásky – to bylo opravdu, opravdu dojemné.“ Když pak z vesnice odjížděla, když drkotala po rozježděných cestách, Samantha Paulová se choulila a plakala.

Lester Strong měl velmi odlišné dětství. Když chodil do třetí třídy, učitel jeho rodičům řekl, že jejich syn propadá a je v podstatě nevzdělatelný; škola použila slova „mentálně zaostalý“. Jeho rodiče by neměli „marnit čas“ snahami poskytnout malému Lesterovi formální vzdělání, protože se hodí leda tak na manuální práce a možná by se uživil právě jimi. Učitel Lestera ponížil tím, že mu přenesl lavici na chodbu a nechal ho tam o samotě, čímž ho stigmatizoval jako nevzdělatelného pitomce. Lester byl u Strongů, kteří žili na předměs-

PATRICIA GERIDEAU

Lester Strong

tí Pittsburghu, jedním z osmi dětí a jeho rodiče – otec vychodil jen osmiletou základní školu – byli příliš zničeni, než aby mu dokázali významně pomoci. Zdál se být dalším mladým Afroameričanem, který si může o kvalitním vzdělání nechat zdát.

Lester měl naštěstí tři životní rádce: holiče, kazatele a matku jednoho kamaráda, a ti všichni mu říkali, že se učit dokáže. V noci mu kontrolovali domácí úkoly, procházeli jeho hodnocení, jestli v nich nenajdou záblesk naděje, a ponoukali ho, aby se ve škole choval co nejlépe. Hlavně mu však sdělovali, že to dokáže. Tito dospělí rádci proměnili Lesterův život. Sice si zopakoval třetí třídu, ale potom se závatně vypracoval, čtvrtou třídu skončil s vyznamenáním a na střední škole pak byl nejlepším žákem ve třídě. Byl zvolen za jednoho z Vynikajících žáků na celonárodní úrovni, dostal stipendium na Davidson College a pokračoval na Columbia Business School. Poté pracoval v televizi jako reportér a řídicí pracovník a na vrcholu kariéry se stal moderátorem nočního zpravodajského programu v Bostonu.

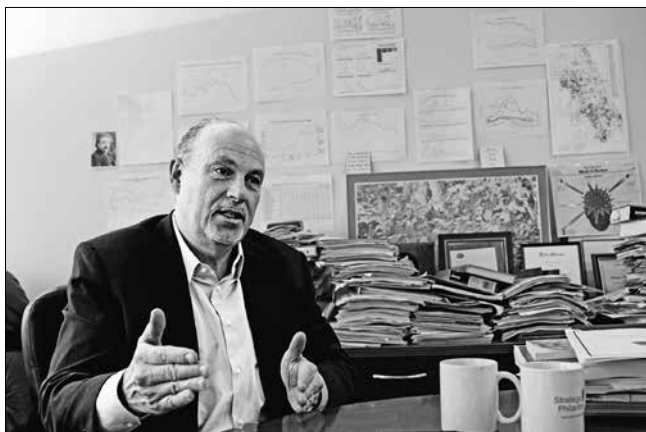
Když byl starší, toužil po větším naplnění. „Cítil jsem nutkání dělat něco smysluplnějšího, začít vracet,“ říká dnes. „Chtěl jsem, aby se děti přestaly odepisovat, jako se to málem stalo mě.“ A tak se Lester v šedesáti vrhl na novou dráhu a stal se vedoucím Experience Corps, organizace, která využívá dobrovolníků starších pětapadesáti let, kteří radí dětem tak, jak jemu kdysi radili jeho tři životní rádci.

„Vím, jakou sílu má starší dospělý člověk, jenž věnuje láskyplnou a strukturovanou pozornost dítěti, které ji nebylo zvyklé přijímat,“ vysvětluje dnes.

Mentorský sbor Experience Corps v současnosti čítá 1700 dobrovolníků, kteří radí 30 000 žákům od mateřských školek po třetí třídu na území celých Spojených států, zpravidla na školách navštěvovaných dětmi z nízkopříjmových rodin. Dobrovolník této organizace se po celý školní rok věnuje skupince dětí patnáct hodin týdně, pomáhá jim používat knihovnu, vybírat knihy, a především si uvědomovat, jaké vzrušení jim může přinést četba.

Dr. Gary Slutkin se vrátil do svého rodného Chicaga a cítil značný vnitřní neklid. Coby ostrřílený a už poněkud vyčerpaný specialista na léčbu infekčních chorob strávil většinu pracovního života v San

NICHOLAS D. KRISTOF

Dr. Gary Slutkin aplikoval své znalosti o infekčních nemocích na řešení násilností v ghettech amerických měst.

Francisku a Africe, kde bojoval s tuberkulózou, AIDS a cholerou. Ale z práce v uprchlických táborech se cítil vyhořelý, rozpadlo se mu manželství a nyní se musel zdržovat nablízku svým rodičům v pokročilém věku. Nenapadalo ho, jaké práci by se ještě mohl věnovat.

Když zjišťoval, jaké jsou možnosti, začal se dozvídat o násilí mezi chicagskými gangy, o desetiletých dětech, které střílejí jiné děti; to ho šokovalo a hodně mu to připomnělo Somálsko a další místa, která na svých cestách poznal. Začal se násilnostmi ve zpustlých městských centrech zabývat, studoval grafy vražd a přestřelky – a jakožto epidemiologovi mu toto všechno připadalo podivně povědomé.

„Najednou mi to došlo: tohle je přece infekční nemoc,“ prohlásil. Čím víc sledoval povahu městských násilností, tím silnější měl pocit, že jejich diagnóza coby pouhého kriminálního problému je nesprávná a že v řadě ohledů jde o nákazu obdobnou choleře nebo leprě. Jak je tomu u jiných nálezů, i zde infekce závisí na tom, kolik je jí vystaveno náchylných lidí s nízkou mírou rezistence nebo nabouranou imunitou. Slutkin pochopil, že „epidemie násilí“ je víc než pouhá metafora; v určitém smyslu se vraždění opravdu šíří jako nakažlivá nemoc.

„Je to stejné, jako když tuberkulóza vyvolává tuberkulózu nebo chřipka chřipku,“ říká Slutkin, „i násilí vyvolává či plodí násilí.“

Jakmile tedy dospěl k pochopení, že násilí by se do určité míry dalo považovat za infekční onemocnění, rozhodl se, že se s ním

bude potýkat jako s problémem veřejného zdraví a epidemii zpomalí. Založil organizaci s názvem Cure Violence a obrátil se na bývalé odsouzence a členy městských gangů, aby se zhostili role zdravotnických terénních pracovníků a nákazu přerušili. Když je někdo postřelený, tito lidé chodí do nemocnic obět zrazovat od odvetných opatření. Shromažďují informace o výhrůžkách a dojednávají smírná řešení. V širším kontextu se snaží měnit komunitní normy, aby se na lidi, jež se uchylují k násilnostem, pohlíželo spíše s opovržením než s respektem. „Násilí je naučené chování,“ říká Gary Slutkin. „Násilí se může rovněž *odnaučit*.“

V posledních letech se Cure Violence rozšířilo i do dalších měst ve Spojených státech i v zahraničí – dokonce i do Iráku či Kolumbie –, výsledky jsou vsutku pozoruhodné. Pečlivým vyhodnocováním se zjistilo, že projekt Cure Violence dokáže snížit množství případů těžkých násilností o čtvrtinu i více, a to za zanedbatelných nákladů. Gary Slutkin je toho názoru, že po určitých úpravách a s dostatečným množstvím prostředků by tento model mohl redukovat počet vražd o celých sedmdesát procent.

Rachel Beckwithová, Lester Strong a dr. Gary Slutkin odrážejí touhu vyjadřovat naše lidství hledáním inovativních a efektivních způsobů vracení toho, čeho se nám dostalo. Prahneeme po tom, aby náš život měl smysl a účel, a jedním ze způsobů, jak je nalézt, je připojit se ke kauze větší, než jsme my sami. Tato kniha pojednává o inovátorech, kteří využívají výzkumu, důkazy podložených strategií a vlastních vynikajících nápadů k prevenci násilí, zlepšování veřejného zdraví, podpoře vzdělávání a rozšiřování možností doma i ve světě – a také k tomu, aby nám ostatním doporučili konkrétní způsoby, jakými i my můžeme zanechat ve světě pozitivní otisk. Někteří z těchto lidí, kterým zde dáváme prostor, vybírají peníze nebo penězi přispívají, což je příklad Rachel a její rodiny a obdivovatelů, kteří z velké tragédie vykřesali něco inspirujícího. Někteří spíše organizují, jako pánové Slutkin a Strong. Mnoho dalších patří k pěšákům. Dohromady jsou všichni součástí revoluce v řešení společenských problémů tím, že uplatňují nové znalosti, disciplínu a zkušenosti v postupném boji s chudobou a nespravedlnostmi. V řadě sfér, sahajících od demoralizovaných amerických škol po africké střevní parazity, existují

fascinující novátorské přístupy k realizaci změny; v některých případech je pokrok přímo ohromující.

Velká spousta společenských problémů v jednadvacátém století se zdá těžko řešitelná, ba neřešitelná. Na jedné straně prozkoumáváme Mars a zabudováváme telefony do náramkových hodinek, ale zároveň neumíme zaručit bezpečí rodinám v ghettech městských center. Umíme zmapovat subatomární částice, jako jsou gluony, a umíme vyrábět roboty, které řídí auta, reagují na rychlost a poráží šachové velmistry, ale současně neradi přiznáváme porážku v úsilí udržet děti na školách a mimo dosahu drog a vlivu gangů. Mnoho z nás ví, že je špatně a nefér, když chlapi vyrůstající v určitých městských obvodech skončí s větší pravděpodobností ve vězeních než na vysoké škole, ale před požadavky života v ghettu jen bezmocně krčíme rameny a kapitulujeme. Násilí a chudoba, ať už v Kongu, nebo v Chicagu, zůstávají bolestnou, drásavou realitou.

Náš společný manželský život jsme započali jako zahraniční dopisovatelé *New York Times* a dlouhá léta jsme přemýšleli, jak bychom se mohli lépe stavět k potřebám okolního světa. Ne každý může pomoci v boji se zločinností v těch nejhorších městských čtvrtích nebo působit jako školní dobrovolník, takže většině z nás nezbyvá než občas vykonat nějaký jednotlivý čin, třeba finančně přispět na dobrou věc. Podobně jako mnoho jiných Američanů máme běžné, každodenní zaměstnání, kterému se musíme věnovat, a hodně času nás stojí výchova našich dětí; a ve zbylém čase vyhledáváme skvělé kauzy a lidi, které bychom mohli skromně podporovat. Nejsme ti, kteří chodí pravidelně do kostela a kteří soustředí své dárcovské aktivity na jedno konkrétní církevní zařízení, a ačkoliv jsme chtěli přiložit ruku k dílu, pořádně jsme nevěděli, jak si vybrat mezi žádostmi nevydělečných organizací, kterými jsme byli doslova zavaleni. V podstatě jsme tedy přesně nevěděli, jak být nápomocni doma i v zahraničí tím nejlepším možným způsobem. Proto jsme se pustili do pátrání a zjišťování, jak by mohl člověk lépe prospět světu, jak by mohl pomoci vyvolat efektivní změnu. A plodem tohoto našeho hledání je tato kniha.

Američané patří k nejštědřejším lidem na světě, i když možná nejsou ti nejštědřejší. Pořadí ve Světovém indexu dárcovství (World Giving

Index), který se snaží změřit štědrost v jednotlivých zemích, se každoročně neustále obměňuje, ale pět let se na prvním místě umísťovala Austrálie, na druhém Irsko a na třetím Spojené státy. Téměř tři čtvrtiny z 335 miliard dolarů, které Američané každým rokem na charitativní účely věnují, pochází od individuálních dárců. Filantropie se vyskytuje napříč společenskými třídami, a mimořádně štědrí jsou Američané z chudých a středněpříjmových vrstev. Je pozoruhodné, že lidé z dolních dvaceti procent příjmového žebříčku odevzdávají vyšší procento ze svých peněz (3,2 %) než lidé z horních dvaceti procent (1,3 %). Asi dvě třetiny Američanů přispívají na charitu každým rokem, v průměru ve výši tisíce dolarů na muže, ženu či dítě.

Pomáhat lidem je nicméně těžší, než se zdá, a dobré úmysly nestačí. Lidé jen zřídka přispívají penězi stejně chytře, jak je vydělávají, a upřímně vzato, značná část charitativního dárcovství není příliš efektivní. Rozhodli jsme se, že bychom se měli zaměřit na prohlubování příležitostí a možností po celém světě, protože *nadání je univerzální, ale příležitosti nikoliv*. Mimořádně nadané lidi jsme potkali v osadě s obytnými přívěsy v Kentucky, pod stromem v Dárfúru a v odlehle chatrči na stráni v Barmě. Jednou z překážek prohlubování příležitostí je diskriminace a potlačování rozvoje dívek a žen velké části světa; tyto pronikavé výzvy jsme popisovali v knize *Half the Sky*. Nyní tedy záběr rozšiřujeme, abychom se podívali i na jiné překážky, které stojí v cestě příležitostem, a zjistili, jak by je bylo možné překonávat.

Samozřejmě existují dobré cíle a řešení, u nichž příležitost nehraje roli: financování hospicové péče pro pacienty umírající na rakovinu, ochrana týraných zvířat, podpora umění či místního kostela nebo svatostánku, a také, v duchu nadace Make a Wish, plnění přání pro dětské onkologické pacienty. Jsou to chvályhodné aktivity a my je jednoznačně podporujeme. Ale také stojíme před transcendentální výzvou, jak šířit příležitosti, aby vyhlídky daného člověka tolik nezávisely na loterii narození. Téměř polovina dětí letos narozených na celém světě bude muset čelit všemožným obtížím – jde o dívky ve společnostech, kde být dívkou je handicap, o děti, které nemají přístup do obstojných škol, o děti narozené ve vírech násilí, jako jsou Somálsko nebo gangy prošpikované čtvrti v americkém Baltimoru – a tyto obtíže jim nesmírně ztíží možnost naplnit svůj potenciál. Tyto děti jsou v tomto směru poražené, ale poražený je i svět, neboť

je okradený o jejich přínos. Šířte proto kolem sebe možnosti a příležitosti, a těmto lidem se bude dařit a budou růst. Utrácíme biliony dolarů na léčbu symptomů chudoby (jen Spojené státy od roku 1965 utratily 20 bilionů dolarů na sociální programy zaměřené na nízkopříjmové vrstvy) a spousta z nich je zásadně důležitá. Ale důležitější výzvou je zabývat se skrytými příčinami a dalo by se říci, že ti z nás, kdo jsme vyhráli v loterii narození, máme určitou zodpovědnost využít přízně osudu ke snaze popasovat se s těmito základními nerovnostmi.

Pozitivní je, že odborníci začínají mnohem lépe chápat, jak něco změnit. Výzkumníci vyvíjejí nové, na dokladech založené postupy a stále více charitativních organizací začíná měřit a sledovat výsledky své činnosti, takže se začíná rodit celá nová věda v oboru napravování nepříznivé situace. Tuto vědu si dokáže osvojit každý a každý může nabýt přiměřené jistoty, že dary mají vliv a dopad, a to prostřednictvím operací, které byly ještě donedávna nedostupné nebo nejisté. Evidence Action, pomocná skupina vycházející z průkopnického díla rozvojových ekonomů Michaela Kremera z Harvardu, Esther Duflové z MIT a Deana Karlana z Yaleu, umožňuje dárci za 50 centů zbavit parazitů africké či asijské dítě. Nedávné průzkumy navíc odhalily, že jde o rentabilní způsob, jak dítěti zajistit celkově lepší zdravotní stav a zvýšit pravděpodobnost jeho pravidelné školní docházky. Zlepšený zdravotní stav a vzdělání, jež vyplývají z likvidace parazitů, pak pacientovi umožní vydělávat v dospělosti o 20 procent více – to vše za dnešní cent týdně. Nebo za dar ve výši 1,98 dolaru může skupina Evidence Action poskytnout chudé rodině dávkovač chloru, který jí na jeden rok zajistí čistou pitnou vodu. Podle výzkumů se tím o 40 procent snižuje výskyt průjmu, významného faktoru dětských úmrtí.

Pokud chcete radši pomáhat americkým dětem, díky programu, do něhož investujete 25 dolarů, lze oslovit těhotnou americkou kuřačku a vysvětlit jí, jak svým chováním ohrožuje své nenarozené dítě, což nakonec 14 procent těchto žen přiměje s kouřením skoncovat. Kouření během těhotenství zvyšuje hladinu testosteronu v děloze, což má dlouhodobé účinky na chování zvláště chlapců. U mužů, jejichž matky v těhotenství kouřily, existuje výrazně větší pravděpodobnost, že budou jako dospělí uvězněni. Ještě uvidíme, jak tyto iniciativy, jež si vytkly za cíl snížit zneužívání návykových látek během

těhotenství nebo pomoci vyhnout se otěhotnění dospívajícím dívkám, mohou mít dalekosáhlé pozitivní účinky pro společnost jako celek.

Za 20 dolarů ročně můžete chudému americkému dítěti pomoci získat od pediatra při pravidelných kontrolách „předpis na čtení“ spolu s dětskými knihami. Tento program – Reach Out and Read –, jenž realizuje síť lékařů a zdravotnických pracovníků, poskytuje malým dětem knihy a jejich rodičům rady o potřebě četby dětem za účelem podpory zdárného vývoje jejich mozku. Tímto programem se zásadně rozšiřuje dětská slovní zásoba a také zvyšuje poměr rodičů, kteří svým potomkům pravidelně čtou. Nejsou to sice kouzelné hůlky, díky nimž všechny tyto problémy zmizí přes noc, ale jde o jednoduché, důkladně prověřené způsoby, jak se postupně vypořádávat s mnoha okolními výzvami. Jinak řečeno, jde o cesty k vytváření příležitostí.

V dnešní době, díky internetu, lze také mnohem snáze sledovat dopad vašeho příspěvku, neboť hotová vlna sociálně smýšlejících podnikatelů vybuchovala organizace, které fungují jako mosty mezi dárci a obdarovanými. Mladý Američan jménem Conor Bohan se nějakou dobu po ukončení vysoké školy živil v Evropě jako lyžařský instruktor a poté, když „hledal něco jiného“, si v roce 1996 našel práci jako středoškolský učitel na Haiti. Nejlepší studentkou na jeho škole byla Isemonde Josephová, od níž se Conor se značnými rozpaky doslechl, že po maturitě hodlá navštěvovat kurz pro sekretářky. Zeptal se jí, proč nemíří výš. Isemonde mu vysvětlila, že sice sní o tom, že se stane lékařkou, ale její rodiče, kteří nedokončili ani základní školu, si nemohou dovolit platit jí univerzitní školné. Conor jí půjčil 30 dolarů, aby mohla podat žádost na lékařskou fakultu, a když byla přijata, z vlastních úspor zaplatil 3000 dolarů ročních nákladů na Isemondino lékařské vzdělání. Isemonde se také snažila, učila se při svíčkách a někdy šla pěšky osm kilometrů oběma směry, aby ušetřila 12 centů za autobus. Aby pomohl dalším podobným studentům, Conor založil program HELP (Haitian Education and Leadership Program), který nabízí univerzitní stipendia nejúspěšnějším maturantům s tím nejlepším prospěchem z celého Haiti. A aby mohl celý program fungovat, stipendisté se zavazují, že prvních devět let ve svém následném zaměstnání budou odevzdávat HELPu 15 procent z platu. Díky těmto stipendii

nyní na univerzitách studuje více než 150 mladých lidí – a z Isemonde je lékařka.

Prospěšnost takové aktivní pomoci proudí oběma směry. Zisk z ní nemají pouze Isemondy, ale i ti, kdo jim pomáhají. Stále větší počet amerických studentů se dozvídá o světě a o veřejné službě díky tomu, že jejich školy podporují školy v chudších zemích, a někdy je dokonce samy budují. Prostřednictvím uskupení s názvem World Assistance for Cambodia lze za 45 000 dolarů postavit v Kambodži malou trojtřídku. Svůj vstupní bod si do tohoto světa nacházejí i jiní Američané. V jednom haitském penzionu se Seth Donnelly, učitel ze střední školy v kalifornském Los Altos, seznámil s místní ředitelkou jménem Réa Dolová. Toto náhodné setkání vyústilo v trvalé partnerství, v jehož rámci střední škola z Los Altos vybrala 200 000 dolarů na Réinu novou školu pro nemajetné haitské studenty. „Bez žáků z Los Altos bychom něco takového nikdy nedokázali,“ řekla nám Réa Dolová, když nás prováděla svou novou školou. Každé léto skupinka amerických studentů navštěvuje Haiti, aby se setkala se svými haitskými vrstevníky a pomohla jim s angličtinou. Bylo by možná přehnané tvrdit, že studenti z Los Altos získali tolik co Haitané, ale není pochyb, že výměna nabídla americkým studentům nový pohled na svět, k němuž by pouze ve třídě nikdy sami nedospěli.

Podpůrné projekty se v dnešní době řídí lépe – a leckdy i transparentněji –, protože se objevuje stále víc a víc místních, domácích projektových koordinátorů, jako je Dol, kteří znají domorodé prostředí a působí za mnohem nižších nákladů než zahraniční pracovníci. Ať v Bronxu, či v haitském slumu, vždy je neocenitelné přijímat řešení od lídrů, již vzešli z místního podhoubí a kteří mohou získat podporu pro nové projekty z nitra místní komunity.

Už dříve jsme psali o Tererai Trentové, zimbabwské vesničance, které se dostalo pouze jednoletého základního vzdělání a která nyní tvoří něco nového. Tererai v jedenácti letech provdala za muže, který ji bil, a byla nevzdělanou pasačkou dobytka, když ji setkání s Joem Luckem, tehdejším ředitelem společnosti Heifer International, dovedlo k sepsání vlastních cílů. Vypadalo to absurdně, ale Tererai napsala o své touze studovat ve Spojených státech, získat vysokoškolský titul, stát se magistrou, možná dokonce doktorkou. Papír s těmito cíli potom zabalila do igelitu, vložila do plechovky a schovala pod kámen na pastvině, kde pásala dobytek. Začala se vzdělávat

TSVANGIRAYI MUKWAZHI

Tererai Trentová se v Zimbabwe setkává se žáky před školou, kterou pomohla vybudovat.

v korespondenčním kurzu, dosáhla skvělých výsledků a nakonec ji přijali na stipendijní program na University of Oklahoma. Po získání bakalářského titulu se vrátila do Zimbabwe, vyhrabala plechovku i s oním listem papíru a odškrtnla první splněný cíl. Potom odletěla zpátky do Spojených států studovat na magistru, získala i tento titul a vrátila se, aby papír opět vykopala a odškrtnla si druhý splněný cíl. Nakonec v roce 2009 Tererai na Western Michigan University získala i doktorát a vrátila se na pastvinu v Zimbabwe, vyhrabala plechovku a odškrtnla si poslední splněný cíl.

Nyní dr. Tererai Trentová spolupracuje s organizací Save the Children (Zachraňte děti) a staví školy, aby svých snů mohly dosáhnout i jiné děti. Kromě toho založila nadaci s názvem Tinogona – což v jazyce šona znamená „lze toho dosáhnout“, jak zní její osobní krédo. V roce 2014 otevřela svou první školu, ve své rodné vesnici. Když Tererai mluví se zimbabwskými rodiči a dětmi o důležitosti vzdělávání dívek a když plánuje stavbu nových škol v odlehlých vesnicích, působí na lidi mnohem důvěryhodněji, než by tomu mohlo být u kohokoliv zvenčí.

Úspěšní lidé často opovrhují těmi, kdo jsou chudí nebo bez domova. Susan Fiskeová, výzkumnice z Princeton University, na skenech ukazuje, že mozky výkonných, úspěšných lidí vidí fotografie chudých lidí a zpracovávají je, jako by to nebyli lidé, nýbrž věci. Lidé, kteří to do-
táhli daleko, někdy pohlížejí na chudobu jako na morální selhání a vnímají u sebe triumf jednoduchého narativního vzorce: pilně studuješ, tvrdě pracuješ, přinášíš oběti pro budoucnost, dodržuješ zákony a jsi strůjcem vlastního štěstí. Nicméně tato cesta je mnohem méně přístupná, pokud vás počala mladistvá matka, která v těhotenství pije alkohol, a vy se v důsledku toho narodíte se zdravotním poškozením. Obrovský handicap máte i v případě, že se narodíte v chudinské čtvrti vystresované matce, která vás spíš okřikuje, než objímá, v domácnosti bez dětských knih. Jak ještě uvidíme, podle studie uskutečněné na University of Minnesota o úspěchu při maturitě více napoví typ výchovy, jaké se dítěti dostává v prvních třech a půl letech života, než výška jeho IQ.

V důsledku lze říci, že prozatím je původ v chudém prostředí jedním z nejsilnějších určujících faktorů toho, kdo jako chudý skončí. Jak říká Warren Buffett, výsledek našeho života často závisí na výsledku „vaječnickové loterie“. Navzdory všem našim řečem o americkém snu lze tvrdit, že tento sen emigroval za moře a nyní existuje větší ekonomická mobilita v Evropě než ve Spojených státech. Americký chlapec, který se narodí mezi 20 procent lidí s nejnižšími příjmy, má šanci jen jedna ku dvanácti, že se v průběhu života vyšvihne mezi horních 20 procent, na rozdíl od třídne vyhraněnější Británie, kde je tato šance jedna ku osmi. Budeme se důkladně zabývat cykly chudoby a deficitů ve vzdělání, které páchají tak velké škody ve Spojených státech i jiných zemích, a také strategiemi, které tyto cykly úspěšně narušují. Jak uvidíme, při narušování cyklu chudoby se jeví obzvláště finančně účelné co nejčasnější zásahy – jež začínají už v těhotenství a útlém dětství a pokračují až do začátku školní docházky. Naše minulé snahy často nikam nevedly zčásti proto, že jsme se k nim uchýlili příliš pozdě.

John Rawls, vynikající filozof z minulého století, přesvědčivě nabádal, abychom soudili spravedlnost společnosti tím, že na ni pohlédneme zpoza „závoje nevědomosti“ – čímž měl na mysli, že nevíme, zda se v takové společnosti narodíme investičnímu bankéři, nebo mladistvé matce, na poklidném a elegantním předměstí, nebo

v gangy ovládaném a zpuštělém městském centru, zdraví, nebo handicapovaní, chytrí, nebo pomalejší, privilegovaní, nebo znevýhodnění. Jde o rafinovaný analytický nástroj – kdo z nás by totiž brojil proti financování mateřských školek, kdybychom měli za to, že sami můžeme být oním deprivovaným dítětem, které se snaží prorazit? Mějme na mysli, že rozdíl mezi tím, zda nás obklopuje milující rodina, nebo zda žijeme bezprizorně na ulici, neurčuje pouze míra naše vlastní bezúhonnosti a sebekázně, nýbrž také nesmírně spletitá směsice štěstí, mozkové chemie, výchovy v dětství, genetiky a pomoci zvnějšku. Uznejme, že úspěch v životě je odrazem nejen podnikavosti a síly vůle, nýbrž i náhody a časné výchovy a že soucit není znakem slabosti, nýbrž civilizovanosti.

Výzvou je pro nás rozvíjení kultury altruismu a empatie, snaha naslouchat instinktivnímu volání po společenské angažovanosti. Jinak řečeno, nejde o *tebe* ani o *mě*, nýbrž o *nás*. To už se začíná dít a pokrok v šíření empatie v průběhu posledních 250 let je ohromující. Prvním velkým sociálním hnutím ve prospěch těch druhých – tedy ne dožadování se něčeho dalšího pro nás osobně – bylo britské hnutí za zrušení otroctví, jež vzniklo v osmdesátých letech osmnáctého století, a první mezinárodní projekt výpomoci reagující na fenomén globální chudoby vznikl během irského bramborového hladomoru ve čtyřicátých letech devatenáctého století. (Solidarita měla své meze: královna Viktorie požádala sultána Osmanské říše, aby 10 000 liber na záchranu Irů nedaroval, protože by tím zastínil její dar ve výši 2000 liber.) Dnes se téměř na každé univerzitní nástěnce setkáte s plakátem, kde vás vyzývají k pomoci nějaké vzdálené organizaci, přesto jde z historické perspektivy o jev velmi nový. Dnes se pravděpodobně staráme více o osud kuřat a krav, než jsme se před několika staletími starali o osud otroků nebo cizinců. Profesor Peter Singer z Princeton University je filozofem tohoto sílícího humanitarismu, harvardský psycholog Steven Pinker je jeho kronikářem, zpěvák Bono jeho múzou, a pak je tu ještě obrovská a stále se rozrůstající armáda obyčejných dárců a dobrovolníků.

Tato sféra se někdy považuje za poněkud pesimistickou, ale tyto námitky jsou falešné. Několik největších světových úspěchů vzešlo právě z hnutí za odstranění nerovností nebo nespravedlností, od otroctví po hladovění. Jen za minulou generaci pomohlo hnutí Mothers Against Drunk Driving (Matky proti řízení v opilosti)

změnit pravidla ohledně alkoholu za volantem, což každý rok zachránilo tisíce životů. Ochráncům životního prostředí se podařilo zakázat benzín s příměsí olova, což redukovalo možnost vystavení mozků dětí působení olova a zvýšilo o několik bodů IQ průměrného dítěte jak ve Spojených státech, tak v zahraničí. Lepší přístup k antikoncepci od roku 1991 snížil ve Spojených státech porodnost mladistvých matek o více než 50 procent. Revoluce v boji s dětskou úmrtností v podobě očkování, léčby průjmu, mikronutrientů a zlepšené výživy snížila počet dětských úmrtí z 20 milionů v roce 1960 na dnešních 6,6 milionu – třebaže počet dětí neustále roste. Světová banka má nyní za cíl do roku 2030 prakticky eliminovat extrémní chudobu, která byla údělem drtivé většiny lidstva po většinu naší existence jako živočišného druhu. Zásadní výzvy a křivdy však přetrvávají, a to i ve Spojených státech a dalších bohatých zemích, ale pokrok je nám připomínkou, co všechno je možné, pokud budeme pokračovat v nastoupené cestě. Nemáme dokonalé nástroje ani nekonečné zdroje, ani jako jednotlivci, ani jako národy, ale můžeme dosahovat lepších výsledků, pokud do našich snah vložíme srdce a rozum.

Tuto knihu jsme napsali hlavně proto, abychom povzbudili ostatní – bohaté i chudé – k účasti na tomto úsilí o zlepšení našeho světa. Napřed se pokusíme popasovat se základním skeptickým přístupem, který spousta lidí zastává ohledně otázky, zda dárcovství nebo dobrovolnictví mohou opravdu něco změnit. Také se budeme zabývat způsoby, jak někteří sociální reformátoři a výkonní představitelé přehodnocují metody pomoci a v některých případech podporují nové přístupy, jako je využití společností zaměřených na zisk ke generování peněz, jež mohou zajistit udržitelný rozvoj takových přístupů.

Charitativní organizace obestírá značný cynismus, zčásti zasloužený, ale úskalí a nedostatky nikoho nesmí odradit od úsilí zanechat výraznou stopu v životech jiných lidí. V dodatku ke každé kapitole na konkrétním člověku nebo organizaci ukážeme, jak lze takovou změnu realizovat.

Psaní o pomoci jiným může snadno zabřednout do bezduché sentimentálnosti, ba licoměrnosti. Ale nejdůležitější námitkou je, že aktivní snaha pomáhat, zvláště pokud je naše pomoc společenskou činností, není nějakou gándhíovskou obětí. Je to zdroj naplnění, ba radosti. V průběhu uplynulých dvou desetiletí lze na stále větším

množství dokladů demonstrovat, že sociální chování – včetně pomoci jiným – zlepšuje naše fyzické zdraví a prodlužuje průměrnou délku života. Jedna studie na téma úmrtnosti, sledující 7000 lidí, prokázala, že riziko úmrtí u mužů a žen s minimálním počtem společenských vazeb je více než dvakrát vyšší než riziko úmrtí u dospělých lidí s co nejvyšším počtem takových vazeb, a to bez ohledu na jejich tělesné zdraví. Možná že tento hluboce zakořeněný sociální prvek, přítomný v nás všech, vysvětluje i naši touhu po smysluplném životě. Přemýšlíme o svém účelu a záleží nám na našem odkazu.

Praktických důkazů je zcela jistě stále víc. V případě dospělých trpících onemocněním koronárních tepen existuje u společensky izolovaných lidí 2,4krát větší pravděpodobnost úmrtí na infarkt. Společenská izolovanost krysích samic urychluje stárnutí, zvyšuje výskyt nádorů prsních žláz a zkracuje délku života, ačkoliv nelze zjistit, zda má společenská izolovanost stejný účinek i na lidi. Nedávné výzkumy naznačují, že jedním z biologických směrů, kde má společenská izolovanost dopad, je nárůst chronických zánětů, zvláště u mužů, a že tyto záněty bývají příčinou závažnějších zdravotních neduhů a smrti. Existuje samozřejmě spousta způsobů, jak být společensky aktivní, a přitom nebyt dárce nebo dobrovolník: můžete vstoupit do soukromého sportovního klubu. Lze však dokázat, že společenské aktivity, u nichž hraje roli pomoc ostatním, jsou mimořádně zdraví prospěšné a uspokojující. Altruismus je mocnou silou pro zachování zdraví a štěstí a zdá se, že je hluboce zakořeněný v lidské neurochemii.

Během pokusů se ukazuje, že o altruistické chování se pokouší i batolata, která ještě ani neumí mluvit; nabízí útěchu (dokonce nabízí, že by se podělila o svého medvídka) dospělému, který vypadá, že si poranil prst. Pokud nasnímate mozek člověka, který se zranil, a také mozek svědka takového zranění, zjistíte, že se v nich aktivují podobné oblasti; na neurologické úrovni nám utrpení druhých působí bolest. Mozková „centra potěšení“, která jsou na snímcích jasně patrná, když dostáváme dárky, jíme skvělé jídlo, flirtujeme nebo máme sex, jsou aktivní i ve chvílích, kdy pomáháme ostatním. Sami jsme si nechali mozek snímkovat za účelem monitorování našich center potěšení v době, kdy jsme darovali na dobročinné účely. Ale teď předbíháme. Prozatím jen zdůrazněme, že pomáhat jiným není žádné zdrcující břemeno, nýbrž transcendentální zdroj naplnění

v našich vytížených, často materialistických životech. Existuje jen málo sobečtějších potěšení, než je altruismus.

Takže o obdarovávání a vracení neuvažujte jako o deprimujícím způsobu, jak si snížit daňový základ, nýbrž jako o šanci vnést si do života smysl, úžas a radost. Objevují se stále nové společenské organizace, kdy se jiným pomáhá pořádáním večerů (Dining for Women – Večere pro ženy), nebo dokonce popíjením u baru (Beers for Books – Pivo za knihy). A existuje bezpočet dalších takových iniciativ, pro děti ze základních škol, pro babičky a všechny mezi nimi.

Ve snahách něco změnit a žít smysluplnější a uspokojivější život nás ještě před jednou generací vedla pouhá neurčitá tušení. „Vracení“ bylo jen to, co jsme dělali v prosinci shrbení nad šekovou knížkou, vydání napospas dohadům. V posledních letech, jak jsme již uvedli, nám pokrok v neurologii a ekonomice – a rozkvět pečlivě monitorovaných experimentů – poskytl mnohem větší vhled do funkčních modelů vytváření příležitostí v celosvětovém měřítku a mnohem lepší vyhlídky na osobní uspokojení z dávání a nezištné pomoci. To je zčásti důvod, proč jsme pro název této knihy zvolili úryvek z eseje velkého čínského spisovatele Lu Xuna. Objevuje se teď před námi cesta, která nám ukáže, jak mít pozitivní vliv na svět kolem nás. Je to cesta nadějnosti, ale také cesta naplnění; jak je pro tyto věci typické, začínáme tím, že se snažíme posílit druhé, abychom nakonec posílili i sami sebe.